

THIS IS OOSTENDE-RADIO CALLING...

Geert Ollieuz

Een stukje geschiedenis

Hoewel België nooit een echte grote zeevarende mogendheid is geweest, heeft het in de geschiedenis van de scheepvaart meer dan eens pionierswerk verricht.

Dat Oostende hierin ook een niet zo onbelangrijke rol gespeeld heeft, hoeft niemand te verbazen. Ik denk hier niet alleen aan de grote vermaardheid van Oostende als vissershaven. Inderdaad, in de zestiende eeuw, de Gouden Eeuw, had Oostende al een zeer goede naam wat betreft de kwaliteit van de vis. Karel V die toen in Spanje verbleef, liet zelfs zijn haring uit Oostende komen! Maar aan die bloeiperiode kwam een einde door de godsdiensttwisten. Het fameuze beleg van Oostende, van 1601 tot 1604, het langste beleg uit de wereldgeschiedenis was de doodsteek voor "*Het Nieuwe Troje*".

Ook als handelshaven heeft Oostende een - zij het wel erg korte - wereldrol gespeeld. Onder het Oostenrijks bewind van Keizer Karel VI werden onze gewesten beheerd door Markgraaf de Prié. Deze landvoogd liet Anneessens, deken van de Brusselse ambachten, onthoofden. Om die wreedheid te doen vergeten, vaardigde Karel VI het charter van de "*Keizerlijke Indische Compagnie*" uit, met de bedoeling het land opnieuw wat welvaart te bezorgen. Vanuit Oostende werd handel gedreven met factorijen in Afrika, China en Indië. Maar al van bij haar oprichting had de "*Oostendsche Compagnie*" af te rekenen met tegenkantingen van de zeemogendheden Engeland en Holland. Zij waren bevreesd voor mededinging en dwongen Karel VI de "*Oostendsche Compagnie*" te liquideren. Intussen waren in 1728 al vijf schepen van de Compagnie met een exotische lading teruggekeerd. Maar bij de onderhandelingen tot de Pragmatieke Sanctie ondertekende de keizer in Wenen een overeenkomst met Engeland in ruil voort het opschorten van de handel met Oost-Indië.

Ook tijdens de vrijheidsoorlog van Amerika kende onze stad als vrijhaven een tevoren ongekende bloei, daar zij openstond voor alle schepen en tal van handelaars de buurlanden ontvluchtten omwille van de vijandelijkheden.

Voorts kende Oostende ook heel wat "bijval" als thuishaven van kapers. Eén van de "belangrijkste" was Jacob Besage die de Hollandse held Piet Heyn een kopje kleiner maakte bij een ontmoeting met drie Oostendse kaperschepen. Jacob Besage was kaper-kapitein van het fregat "*Anna*", dat met 32 kanonnen bewapend was. Hij voer in opdracht van de Spaanse vloot. Bij het treffen met de Hollandse vloot in juli 1629 werd de beroemde Hollandse admiraal Piet Heyn dus gedood. Helaas voor hem, werd Jacob Besage echter zelf ook dodelijk gewond. De "*Anna*" bracht zijn stoffelijk overschot terug naar Oostende, waar het met veel eerbetoon plechtig begraven werd in de Sint-Pieterskerk.

Maar waar men in al die eeuwen verstoken bleef van enig rechtstreeks contact tussen schip en thuishaven, zou pas begin deze eeuw een Italiaans vorser, **Marconi**, met de uitvinding van de radio, daar verandering in brengen. En wat is nu de link met Oostende, vraag je me?

Welnu, onder impuls van koning **Leopold II** werd het eerste radiostation opgericht dat, vanop het Europese vasteland, radioverbindingen met een varend schip tot stand bracht. Na de eerste wereldoorlog zou Oostende als vestigingsplaats gekozen worden. Het werd in kringen van zeevarenden internationaal bekend als kuststation "Oostende-Radio".

De Prehistorie

In 1895 deed **Guglielmo Marconi**, een Italiaanse uitvinder, de eerste experimenten over het zenden en ontvangen van radiogolven over een afstand van 2 km. Hoewel hij

niet volgens de regels was afgestudeerd, was het hem toegestaan te werken aan het natuurkundig laboratorium van de universiteit van Bologna. Talrijke experimenten en proefnemingen waren hieraan voorafgegaan, o.a. deze van Hertz met radio-electrische trillingen in 1887. De vonkenzender waarvan Marconi zich bediende, was van het door **Righi** ontworpen type. Het betrof hier nog steeds om transmissie van morsetekens, en hij maakte gebruik van een combinatie van verschillende toestellen waaronder ook nog de eerste antennes van professor **Popoff** en de cohererbuis van **Lodge** en **Branly**.

Maar terwijl de geleerden die hem waren voorafgegaan slechts toespelingen hadden gemaakt op de mogelijkheden van de transmissie op afstand met behulp van radiogolven, realiseerde Marconi wat weldra draadloze telegrafie werd genoemd en later met radio werd aangeduid. Zijn zakelijke instelling bracht mee dat Marconi direct octrooi aanvroeg op de nieuwe methode van telecommunicatie, een zeldzaamheid voor een geleerde van zijn tijd! Zijn experimenten herhaalde hij in 1896 en 1897 in Engeland, waar hij er al in slaagde een afstand van 18 km te overbruggen.

In combinatie met de elektromagnetische telegraaf van de Amerikaanse uitvinder **Samuel Morse** (1791-1872), gaf dit de mogelijkheid om berichten op grotere afstand over te seinen, zonder gebruik te maken van lijnverbindingen.

Morse had een meer artistieke dan technische opleiding genoten, maar toch bracht hij verscheidene uitvindingen op zijn naam. Op de terugreis van één van zijn reizen naar Europa, in 1829, nam hij deel aan de elektromagnetische experimenten aan boord van de stoomboot. Die zouden hem leiden tot het denkbeeld van de telegraaf. In 1837, na verschillende mislukte pogingen, demonstreerde Morse tenslotte een model van zijn apparaat aan de universiteit van New York. Pas in 1840 gelukte het hem een octrooi te krijgen op zijn uitvinding. Morse vond ook een codering van het alfabet uit, bestaande uit punten en strepen, waardoor het mogelijk werd berichten via een lijnverbinding over te brengen.

Koning Leopold II had van kindsbeen af steeds een grote interesse betoond voor al wat nieuw en vooruitstrevend was. Ook de uitvindingen van o.a. Morse en Marconi hadden hem geprikkeld. In de maand maart van het jaar 1900 werd deze laatste door onze vorst uitgenodigd om een demonstratie van zijn uitvindingen in het Koninklijk Paleis te Laken te geven. Deze proeven hadden plaats in aanwezigheid van de koning, prinses Clémentine, prins Albert, het hof, de ministers en talrijke andere prominenten.

De zender had men opgesteld in een kamer op de verdieping en de ontvanger in het auditorium van de balzaal, op een onderlinge afstand van ongeveer 150 meter. Er werden verschillende berichten in morse geseind, waaronder natuurlijk "*Vive la famille Royale*".

Het resultaat van deze demonstratie was overtuigend. Een enthousiaste koning Leopold II zag niet alleen de mogelijkheden van het commercieel gebruik, maar ook voor de aanwending van dit nieuw communicatiemiddel in het leger en in Kongo.

De Pionierstijd

Onder impuls van koning Leopold II krijgt de Marconi International Marine Communication Cie toelating van minister Liebaert met het toenmalige Bestuur van Telegrafie en Telefonie radioproeven uit te voeren vanaf de Belgische kust naar de mailboot "Prinses Clementina". Dit schip voer op de lijn Oostende-Dover.

Sedert 1846 was er een veerdienst als Belgische staatsonderneming opgezet tussen de Vlaamse kust en het Engelse Dover, dat onder meer instond voor de post tussen het continent en de Britse eilanden. Deze verbinding over het Kanaal, als hegemonie van de Belgische staatsrederij, zou het meer dan honderd jaar uitzingen. Tot de laatste jaren de concurrentie de administratief en logistiek trager reagerende RMT op de knieën zou krijgen. De eerste geregelde postdienst tussen Oostende en Dover zou al teruggaan tot 1633!

Onmiddellijk werd er begonnen met de bouw van een radiohut op de brug van de mail-

boot. Er werden een vonkenzender en een kristalontvanger voorzien. Onder de leiding van de heren Richard en De Bremaecker werd een voorlopig kuststation opgericht te De Panne. Dit kan meteen het eerste nationaal en Europees kuststation - van op het vasteland - worden genoemd. Men koos De Panne als vestigingsplaats omdat de normale reikwijdte van de radiosignalen slechts op $\pm$ 50 kilometer geschat werd.

De eerste radioverbinding kwam tot stand op 3 november 1900 vanuit een afgedankte spoorwegwagen. Het contact met de "Prinses Clementina" op de Oostende-Doverlijn was een succes! Na de proefzendingen werd de zend- en ontvangingapparatuur overgebracht naar de villa "Les Pavots", gelegen aan de Kunstenaarslaan in de duinen.

Naast de villa richtte men een hoge houten mast op - 40 à 50 meter hoog (naargelang de bronnen) - waaraan een dubbele draadantenne was opgehangen. Alles gebeurde toen nog heel rudimentair: de hoogfrequentiestroom, opgevangen door de antenne, leverde via een cohererbuis de nodige energie om, door behulp van een droge batterij en een relais, de telegraaf op gang te brengen. De telegraaf zelf was ook nog een eenvoudige morseontvanger met papierrol die de boodschap in punten en strepen neerschreef. In tegenstelling met wat algemeen gedacht wordt, was er dus nog helemaal geen sprake van hoorbare seining. Die zou eerst jaren later komen met de magnetische detector en de kristal- en lampenontvangers.

Hoe werkte nu de coherer? Die was een merkwaardigheid op zichzelf: een glazen buisje met 2 elektroden, met daartussen wat ijzervijlsel. Een van de elektroden was, via een "tesla", met de antenne verbonden. De andere langs de overige apparatuur met de aarde.

Door de elektromagnetische trillingen die men met de antenne opving, werd het metaalvijlsel stroomgeleidend. Door middel van een soort kloppertje werd, na de doorgang van de stroom, de binding tussen het vijlsel verbroken.

Uitzenden gebeurde door middel van een grote *Ruhmkorffklos*. Het model en de omvang van de seinsleutel deed denken aan de bierkraan van een oude tapkast. Zijn

gewicht was ongeveer 1 kilogram! Het seinen van de berichten gebeurde in een tempo van ongeveer 10 woorden per minuut, maar soms lukte het om dit op te drijven tot 20 woorden, in morse natuurlijk.

Door middel van een speciale telegraaflijn was de villa "Les Pavots" verbonden met het telegraafkantoor Oostende-Kaai. Zodoende konden de berichten onmiddellijk verder behandeld worden. In die periode maakte de "Prinses Clementina" de overtocht steeds bij nacht. Dit was niet van aard om de experimenten te vereenvoudigen. Toch slaagden de operatoren er in gedurende de hele overtocht tussen Oostende en Dover met elkaar in verbinding te blijven!

Het "Blad van het Zeevaartverbond" wijdde toen een lovend artikel aan de geslaagde operatie: *"maar voor alles boezemt dit verbindingsmiddel volledig vertrouwen in, daar het de grote angst wegneemt ingeval van onvermijdelijke of niet te verklaren vertragingen van boten ingevolgd storm, mist of aanvaring. De draadloze telegrafie zal ontegensprekelijk van groot nut zijn ingeval de boot zich in gevaar bevindt. De schepen, die met dit systeem zijn uitgerust, zullen onmiddellijk hun positie kunnen melden. Het marconisysteem wordt door geen enkele weersgesteldheid beïnvloed en functioneert soms beter bij slecht weder dan in normale omstandigheden"*.

Deze profetische woorden zouden bewaarheid worden toen in januari 1901 de bark "Medora" aan de grond liep op de Ratelbank. De opvarenden wisten de aandacht te trekken van de "Prinses Clementina". Onmiddellijk werd via de radiohut van de mailboot om hulp gevraagd en kon men hen even later mededelen dat hulp onderweg was.

Ook het lichtschip "Ruytingen", dat met pech af te rekenen kreeg, kon via tussenkomst van de radiohut van de "Prinses Clementina" en het kuststation in De Panne, hulp verwachten vanuit Duinkerke. Uiteindelijk liep de "Prinses Clementina" zelf vast bij dichte mist voor de Belgische kust. Bijna onmiddellijk snelde een sleepboot ter hulp en bij volgend tij was het schip opnieuw vlot!

(Wordt vervolgd)